

„Vědět, pochopit, až potom soudit. Banální, že?“

Kniha brněnského spisovatele a literárního vědce Michala Příbáře o reflexi naší normalizace Všechno je jenom dvakrát může v úterý získat cenu Magnesia Litera.

Jana Soukupová
spolupracovnice
MF DNES

Příští úterý budou uděleny literární ceny Magnesia Litera. Brněnská nakladatelství mají tři želízka v ohni v nejpřestížnější vnímané kategorii Litera za prózu. Nakladatelství Host z toho rovnou dvě. Kromě knih Jezero Biancy Bellové a Voliéry Zuzany Brabcové (Druhé místo) je „za Brno“ nominován i rozsáhlý realisticko-magický, a přitom společensky velmi zásadní román literárního historika Michala Příbáře Všechno je jenom dvakrát.

Příběh novináře Pavla Klimeše se odehrává jednak za jeho dětství a mládí na podnikové chatě v Krkonoších, ale také v hrdinově rodném městě. Příbář jej sice nazval Závěť, ale vším - dohledatelnými realitami i autorovou vlastní zkušeností - jednoznačně ukazuje na Brno. I na některé osoby v něm. V knize se střídá několik časových rovin, od normalizačních 60. let minulého století prakticky po dnešek, tedy léta po listopadu 1989. Všudypřítomný strach ze špiclů Státní bezpečnosti, euforie sametové revoluce i pozdější hon na konfidenty se prolínají s dětskými láskami i vztahy v dospělosti.

Vy sám jste román údajně psal jedenáct let, je to tak?

Trvalo mi to, že? Začal jsem, když se mi přiblížila čtyřicítka a já jsem pochopil, že se mi krátí čas na to, abych zkusil něco úplně nového. Nechtěl jsem riskovat, že příštích 25 let budu dělat jen to, co už jakž takž umím.

Už léta pracujete v Akademii věd. Na čem přesně?

Hlavně na slovnících. Mám rád práci, která může být užitečná nejen pro odbornou veřejnost. Naposledy to byl slovník poúnorových nakladatelství a teď pracujeme na encyklopedii těch samizdatových.

Beletrie asi nabízí jiné možnosti než slovníky...

Psaní byla má ambice od dětství, jen mi dřív chyběla odvaha. Ale hnala mne i jiná věc. Kdysi jsem psal literární recenze, jenže jsem toho nechal, protože jsem si přestal být jist něčím podstatným. Totiž jestli v každé knize dokážu najít to, co bych v ní našel. A řekl jsem si, že mi neublíží, když si literaturu vyzkouším z druhé strany. V oboru to není obvyklé, ale ani ne úplně výjimečné. Spousta kolegů má po šuplíčích básně, romány, povídky, ovšem jen málokdo s nimi vyjde před čtenáře. Já jsem byl zvědavý, jestli se jako autor nedozvíš o literatuře něco, co mi dosud unikalo, tak jsem tu odvahu našel.

A dozvěděl jste se?

Leccos, a velmi brzy. Původně jsem si myslel, že autor musí mít konstrukci románu od počátku v hlavě a při psaní ji „jen“ ohledává a obaluje. Ukázalo se, že každá nová stránka tu původní konstrukci přísně prověřuje a někdy více či méně posouvá. Samovolně, tedy nezávisle na původních záměrech, mi toho pod rukama vzniklo víc, než bych čekal.

Útok na Magnesii Literu Jedenáct let psal brněnský literární historik Michal Příbář svoji prvotinu Všechno je jenom dvakrát. Vyplatilo se, světle vymyšlená a napsaná kniha má šanci v úterý získat ocenění Magnesia Litera. Foto: Marie Stránská, MAFRA

Což je ale na psaní to nejkrásnější, ne?

Ano, ale také zde vznikají největší dilemata a „bloky“. Do jaké míry se držet toho, co jsem na začátku vymyslel a co spolehlivě drží pohromadě, a kdy se toho vzdát ve prospěch momentální inspirace, která pak nemusí být adekvátní a nosně domyšlena?

Přitom je váš román úžasný právě onou dokonalou stavbou, kdy příběh složený z mnoha časových rovin i osudů do sebe nakonec - doslova záračně - zaklapne.

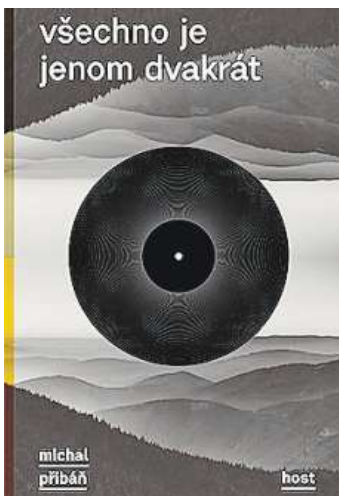
Původně jsem chtěl jen to, aby můj - do značné míry autobiografický - hrdina utrpěl stejnou morální ránu jako postava, kterou on sám ocejoval coby estébáka. Aby se zkrátka dostal do stejné situace, jakou nastražil jinému. Ale během psaní mi začalo jít o něco obecnějšího. Prapříčiny historických událostí ani našich soukromých příběhů nejsou schopni spolehlivě rozpoznat, je to vždy souhra mnoha článků prolétajících se řetězů. Z toho plyne jediné: nejdřív musíme vědět, pak pochopit a až nakonec soudit. Banální, že?

V celé vaší knize jde jednoznačně o morálku, ne?

Jenomže i ona je relativní. Už dlouho například přemýšlím o příběhu Jaromíra Nohavici. Víme o něm, že Státní bezpečnosti vyprávěl o Krylových mindráčích a že přiznal, kdo mu dal podepsat Několik vět. Naplvalo se toho na něho spousta. A on se brání, jak umí, většinou v písničkách, jinak osciluje mezi mlčením a hlasitým mlčením, což není každému sympatické. Ale co je hlavně: jméno estébáka, který do toho Nohavicu navedl, neznáme. A nikdo se po něm ani neptá!

Jistě, hlavní pachatel si žije zřejmě v klidu...

...a Nohavica se za to, že něco umí, a je tedy veřejnou figurou, stane obětí - dílem sebe sama, ale dílem i Státní bezpečnosti, desítky let po jejím zániku. Případá mi správně tyto „viny“ ne snad relativizovat, ale odlišovat a přesněji měřit. Jedna z mých postav říká: „Každý jsme

Přebal Příbářova prvotina vyšla u brněnského Hostu.

Odborník Michal Příbář se svou ženou jsou považováni za odborníky na práci Josefa Škvoreckého (vpravo), za níž a jeho manželkou byli několikrát v Torontu. Foto: archiv manželů Příbářových

tak trochu obět a trochu pachatel.“ Doufám, že to není nějaké národní prokletí.

Ano, člověka, kterého váš vyprávěč ocejoval jako agenta, to prakticky zničí. Má i tato postava reálný předobraz?

Ne. Při psaní jsem měl před očima tváře kamarádů a známých, ale osu-

Fakta Michal Příbář

- Narodil se v roce 1966 v Brně, kde vystudoval pedagogickou fakultu. Byl zde čelným představitelem studentského převratu v listopadu 1989.
- V první půli 90. let byl redaktorem Lidových novin v Brně a odborným asistentem na pedagogické fakultě. Dnes působí jako literární historik v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd. Se svou ženou Alenou se velmi přátelil s prozaikem Josefem Škvoreckým, pro česká nakladatelství připravil třeba nikdy nevydanou Škvoreckého poezii, filmové scénáře, detektivky či knihu dopisů.
- Kniha Všechno je jenom dvakrát, která je nyní nominována na literární cenu Magnesia Litera, je jeho debutem, který psal jedenáct let. Vyšel vloni ve svých padesáti letech.

Nominace pro Brňany či brněnská nakladatelství

- v kategorii Litera za prózu**
Zuzana Brabcová: Voliéry vydalo brněnské nakladatelství Martina Reinera Druhé místo
- Bianca Bellová: Jezero** román vyšel v nakladatelství Host
- v kategorii Litera za poezii**
Tomáš Gabriel: Obvyklé hrdinství vydal Host
- Milan Ohnisko: Světlo v rání** knihu brněnského rodáka vydalo Druhé místo
- v kategorii Litera za publicistiku**
Kateřina Šedá a kolektiv: Brnox. Průvodce brněnským Bronxem vydala Kateřina Šedá / Trípitaka
- v kategorii Blog roku**
Jaroslav Erik Frič: Pasáže
- KKRD Boys: Brblanina**

dy postav jsou fiktivní. Jejich úkolem je posloužit myšlence knihy, nikoli svým reálným předobrazům.

Máte v ní ovšem i příběh východoněmeckého muzikanta Borovičky, kterého Státní bezpečnost zatkla v Krkonoších za údajnou protistátní činnost.

Tohle se opravdu stalo, když mi

bylo sedm nebo osm. Rodiče mi tehdy poprvé museli přiznat, že policie nikoho nezabil a nic neukradl. Když jsem na začátku 90. let pracoval v Lidových novinách, chtěl jsem po tomhle případu zapátrat, jenže archiv východoněmecké tajné policie Stasi ještě nebyly zkompletované, natož otevřené - ostatně jako u nás. Tak jsem to vzdal. Nedávno jsem se dopátral facebookového profilu jeho dcery, které v knize říkám Tyčka Borovička.

Napsal jste ji?

Ano, z dceřina profilu. Je vdaná, jmenuje se jinak, ale je to spolehlivě ona, hraje kdesi v Německu na klavír, nevím, jaké noční můry by jí připomínka tatínkova příběhu mohla způsobit.

A co vaši rodiče? Jak moc jste v knize zpřítomnil je?

Díky svým rodičům znám muzikantské prostředí, do něhož jsem umístil i ty románové. Ale moje maminka byla hudební historička, nikoliv učitelka s typickými profesními projevy jako v knize. A tatínek byl určitě úspěšnější hudebník než ten románový, hrál ve filharmonii...

Přesto: vydal byste román, kdyby byli vaši rodiče ještě živí?

Na to se mě ptal i můj bratr, když si přečetl rukopis. Je to složité. Kdyby rodiče žili, mohl bych jim vysvětlit, proč jsem použil některé rodinné epizody. Maminka byla sečtělá a věděla, že literatura není reálný svět. Před ní bych obstál. Tatínek nebyl čtenář beletrie, takže nevím. Ale při využívání rodinných příběhů jsem byl opatrný. Dnes je mi spíš líto, že se maminka vydání románu nedožila, protože knižka má relativně úspěch - a ona nám s bráchou hodně fandila, jak to tak maminky dělají. Na druhou stranu nikde není psáno, že bych se za jejich života uvolnil natolik, abych román nabídl Hostu k vydání. I tak jsem dlouho váhal, jestli to mám udělat.

Pročpak?

Někteří kamarádi, i když se jim rukopis líbil, mě varovali, že jsem se

Když mi bylo sedm nebo osm, rodiče mi poprvé museli přiznat, že policie může zatknout i člověka, který nikoho nezabil a nic neukradl.

minul s dobou, že před deseti lety by ve společnosti rezonoval mnohem víc. Jenomže ta knižka není jen o minulosti, ale hlavně o našem dnešním pohledu na ni. Před deseti lety by takhle určitě nevydala, chyběl by mi odstup, neměl bych tak silnou potřebu se kriticky zamyslet nad vlastním mládím.

Býval jste klasicky rozhněvaný mladý muž coby strůjce studentské revoluce?

Byl jsem u toho jako student posledního ročníku brněnské pedagogické fakulty spolu se spoustou dalších odvážných a obětavých spolužáků. Dodneška mě fascinuje, jak silně jsem se během těch týdnů sblížil s lidmi, které jsem do té doby jen potkával na chodbách a netušil, co si zrovna oni o tom jakešovském režimu myslí.

Na ty události už se pomalu zapomíná. Nebo vy jste si snad tehdy psal nějaký deník?

Na počátku roku 1990 jsem dokonce napsal kroniku tehdejších dějů na fakultě s bombastickým názvem Stávka bude! Když jsem k ní dosbíral fotky, nabídl jsem ji k vydání našim nástupcům, tedy fakultnímu studentskému spolku. Jeden z jeho členů si mě vzal stranou a vlnitě mi naznačil, že je to plně patosu a vydat to nelze. Měl pravdu. Když se na text dnes podívám, mám stejný pocit, jako když jsem kdysi četl knihu Michala Horáčka Jak pukaly ledy. Skoro ve smyslu „beze mě by si Havel ani nepřevlíkl pyžamo“. Ale v šuplíku to zůstalo, fakta jsou naučovaná na psacím stroji i s fotkami 9 krát 13.

Plánujete to ještě zpracovat?

Ne. Mám jiný námět, který se také týká roku 1989 - nad ním lze totiž přemýšlet dlouho a na různé způsoby. Znovu jsem teď četl přepisy rozhovorů Občanského fóra (OF) s Adamcovou vládou z prosince 1989. Ve chvílích, kdy se Havel a OF museli rozhodnout, jestli do toho půjdou, nebo ne, byla už v zákulisí nachystaná Obroda, čili reformní komunisté z roku 1968. A já jsem si řekl: Co kdyby do toho Havel nešel a k moci by nastoupil třeba Čestmír Císař? Dubček by se stal prezidentem... Jak by to bylo dál? Je to takový okrajový, navíc kontrafaktuálně historický námět, ale z nějakého důvodu mě přitahuje a provokuje.

A k jakým závěrům ho chcete přivést?

To budu muset teprve vymyslet. Zdá se mi, že navzdory proměnlivým podmínkám, ve kterých žijeme, se typologie společnosti tolik nemění. Částečně se adaptujeme, částečně vzdorujeme - až kam nám to dovolí odvaha a schopnost riskovat. Bere me ohledy na děti, někdo svírá vrabce v hrsti, někdo šplhá za houbem na střechu. Máme spokojené televizní diváky, mezi mladšími lidmi občas zahlédnu rebely i svazáky, v televizních zprávách snadno rozliším mezi starším unaveným soudruhům a mladším kariéřním kádrem... Jsem rád, že jsem se relativně mladý dožil konce bolševika, a rozhodně netvrdím, že všechno zůstalo, jak bylo. Jen mě fascinuje, že něco bazálního trvá, přestože svět kolem nás se zásadně změnil. Představa listopadové revoluce, kterou nevyhrál ani Jakeš s Husákem, ani Havel s Klausem, je pitoreskní, ale třeba by o nás mohla něco zajímavého vypovědět. Asi to zkusím.